Sisällysluettelo

1. Johdanto 3
2. Yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksia perheiden arjessa 4
3. Hankkeen tavoitteet 6
4. Toimintaympäristö 6
5 Toteuttaja 8
6. Hankkeen toteuttaminen 9
   - 6.1. Alkukartoitus 9
   - 6.2. Kulttuurisen tukiverkoston rakenteiden määrittely 10
   - 6.3. Hankkeen resurssit 11
   - 6.4. Ohjaus ja seuranta 11
   - 6.5. Tiedottaminen 12
   - 6.6. Kulttuurisen tukiverkoston luominen perheiden tueksi 12
   - 6.6.1. Teemapäivät verkostoitumisareenana 13
   - 6.6.2. Vanhempien rinki 16
   - 6.6.3. Leikkiliikkari 16
   - 6.6.4. Perheleirit 16
   - 6.6.5. Vanhemmuutta ja monikulttuurisuutta tukevat seminaarit 18
   - 6.6.6. Sähköisen tukiverkoston kehittäminen 19
7. Tulokset 19
8. Arviointi 20
9. Yhteenveto ja kehittämisehdotukset 23

TIIVISTELMÄ

SámiSoster ry toteutti Raha-automaattiyhdistyksen avustuksella vuosina 2007- 2010 Ovttastallan- Lapsiperheiden kulttuurisen vertaistukiverkoston kehittämishankkeen, jossa tavoitteena oli kehittää perheiden tueksi työskentelymallia saamelaiskulttuurista voimavaroista käsin.

Verkoston muodostamisessa hyödynnettiin saamelaisten perinteisiä tapoja luoda sosiaalisia verkostoja ja ylläpitää niitä sekä todettiin, että verkostoitumista ohjaavat konkreettinen tekeminen, suku, perinteisten elinkeinojen verkosto ja vuodenkierto. Kehittämisen rakenteiksi määriteltiin kasvatusta ja yhdessäoloa tukevat perheleirit, vanhemmuutta ja monikulttuurisuutta tukevat seminaarit, kurssit ja keskustelutilaisuudet, useita sukupolvia ja saamelaista luontosuhdetta tukevat teemoitetut verkostoitumispäivät ja perhetapaamiset sekä sähköinen tukiverkosto.

Ovttastallan- hankkeen käynnistymisen taustalla olivat saamelaisperheiden vertaistoiminnan ja arjen sujuvuutta tukevan toiminnan tarve. Lisksi perheet tarvitsivat tukea saamelaiseen kasvatukseen ja perinteisiin liittyvissä asioissa. Perheiden arjessa vaikutusta oli mm. saamelaisyhteisössa tapahtuneilla muutoksilla. Sellaisia ovat esim. saamelaisten poismuutto saamelaisalueelta, ydiperheen ja asumistapojen muuttuminen, joka vaikuttaa sosiaalisen yhteisön muuttumiseen, monikulttuurisuuden lisääntyminen perheissä samalla kun ympäröivä yhteiskunta on täysin suomenkielinen ja yhteiskunnan tuki on vähäinen lapsiperheiden saamelaiskulttuurin ja kielen tukemisessa. Perheillä oli aito huoli siitä, millä tavoin he voivat tukea lastensa osallistumista perinteisen kulttuurin töihin ja elämäntapoihin, esim. poroerotuksiin, kalastukseen, saamelaiskäsitöihin, metsässä liikkumiseen, tulentekoon jne.

Hanke toteutettiin koko saamelaisalueella ja siinä huomioitiin saamelaiskulttuurin alueelliset erot. Toiminta teemapäivillä ja leireillä oli konkreettista tekemista kulloinkin valitun teeman mukaisesti ja toteutettiin saamelaisen vuodenkierron pohjalta. Projektin työntekijöiden lisäksi teemapäivillä ja leireillä oli mukana saamelaisia resurssihenkilöitä, tekemässä, opastamassa ja kertomassa teemaan liittyvistä töistä, asioista ja merkityksistä. Kulttuurin osaajat olivat iäkkämpiä ihmisiä, joilla oli vahvat taidot ja tiedot mm. luonnosta, käsitöistä, elinkeinoista, ruokaperinteistä jne. Vuosittaisilla leireillä oli perheiden yhdessäolon lisäksi oli mukana saamelaisen- ja kaksikielisyyskasvatuksen asiantuntijoita.
Verkostoon perheitä saatiin kutsumalla heitä perheiden luvalla kootulla sähköpostilistalla, tiedottamalla saamen radiossa ja paikallislehdissä sekä kauppojen ilmoitustauluilla. Lisäksi viestit kulkivat nopeasti “puskaradiossa”.

Hankkeen aikana luotiin perheitä tukeva Ovttastallan- saamelaiskulttuurinen tukiverkostomalli, joka on merkityksellinen saamelaisperheille ja jolla voidaan vahvistaa sekä perheiden keskinäistä vertaistukea että saamelaiskulttuuria ja jota voidaan toteuttaa haja-asutusalueella.
Tässä raportissa on kuvattu saamelaiskulttuurisen tukiverkoston tarvetta, luomista ja toimivuutta.

asiasanat: saamelaiskulttuurisuus, perhe, vertaistoiminta

JOHDANTO

SámiSoster ry toteutti Raha-automaattiyhdistyksen avustuksella vuosina 2007-2010 Ovttastallan- Lapsiperheiden kulttuurisen vertaistukiverkoston kehittämishankkeen, jossa tavoitteena oli kehittää perheiden tueksi työskentelymallia saamelaiskulttuurista voimavaroista käsin.
Tämä raportti perustuu Ovttastallan hankkeessa työskennelleiden työntekijöiden Sari Guttormin, Mirka Halosen, Saara Ketolan, Kerttu Palton ja Maiju Saijetsin projektin aikana tuotettuun materiaaliin, raportteihin sekä toiminnanjohtaja Ristenrauna Magga, suunnittelija Sari Guttormin ja projektityöntekijöiden Mirka Halosen ja Saara Ketolan hankkeen loppuraporttia varten kerättyyn aineistoon.

Saamelaisilla on vahva yhteisöllisyys ja tietoisuus omista juuristaan ja suvunjäsenistä ja niiden asuinpaikoista. Yhteenkuuluvaisuuden tunne perheeseen muodostuu yhteisestä toimeentulosta, asumisesta tai perheen historiasta. Saamelaisen perhettä on aina yhdistänyt perheen taloudellisen perustan muodostava poronhoitotyö ja kalastuksesta (kuten lohenpyynnistä) sekä metsästyksestä saatu toimeentulo.

Poronomistus, poromiestaidot ja jopa yksittäiset porot loivat eri perheenjäsenille sosiaalisen aseman saamelaisessa yhteisössä. Esimerkiksi porojen elämänkiertoa seurattiin läheltä ympäri vuoden, porojen hyvinvoinnista huolehdittiin ja poroista saatava tuotto käytettiin tarkoin hyväksi. Perinteisiin poronhoitotöihin, porohoitotöissä porojen suojelemiseen, kokoamiseen erotusaitoihin, aitojen rakentamiseen ja ylläpitämiseen, teurastukseen, vasotukseen ja merkitsemiseen jne. tarvittiin riittävästi työvoimaa. Tällaiset seikat olivat perustana sille, että porosaamelainen perhe on ollut ja on edelleenkin tyypiltään suurperhe[1]. Monen sukupolven kattava perheyhteisö, laajat sukulaisuussuhteet ja yhteenkuuluvuuden tunne ovat saamelaisessa kulttuurissa olleet ja ovat edelleenkin toimiessaan erityisen tärkeitä kielellisen ja etnisen identiteetin säilyttäjinä.

Yhteiskunnallisten muutosten myötä saamelaisessa kulttuurissa entisen suurperheen tiivis yhdessä eläminen ja kanssakäyminen ovat vähentyneet. Aikaisemmin sukulaiset ja muu lähiyhteisö kantoi osavastuuta lapsista, mutta nykyisin perheet ovat saamelaisalueellakin muuttuneet yhden tai kahden huoltajan vastuulla oleviksi ydinperheiksi. Yhteisön kasvatusvastuu on heikentynyt, jolloin vaikeassa elämäntilanteessa perheiltä puuttuu tarvittava, aikaisemmin toiminut suku- ja lähiyhteisöstä muodostunut turvaverkko. Eikä myöskään ole itsestään selvää, että kulttuuriperinne siirtyy luonnollisesti perheen sisällä.

Saamelaiset lapsiperheet ovat tiedostaneet yhteiskunnallisten muutosten vaikutukset lastensa tulevaisuuteen. SámiSoster ry:n eri kehittämishankkeiden toiminnoissa saamelaiset lapsiperheet nostivat usein esille huolen perheiden jaksamisesta sekä saamelaisen kulttuurin ja kielen säilymisestä sekä siirtymisestä uusille sukupolville.
Ovttastallan- hanke syntyi perheiden aloitteesta ja siinä kudottiin ja paikattiin saamelaista vertaistukiverkostoa lapsiperheiden tarpeiden pohjalta.

[1]Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma. 1998. Saamelaiskäräjät.

2. Yhteiskunnan muutosten vaikutuksia saamelaisperheisissä

Saamen kansan perusta on sen äidinkielessä. Kieli on kansan muisti, joka säilyttää ja kuljettaa kulttuuriperintöä. Kielessä ovat saamen kansan arvot, kokemukset ja tietämys. Kielen kautta hahmotetaan maailmaa, osallistutaan yhteiskuntaan ja kulttuuriin ja sen kautta koko ajattelutapa määräytyy.

Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa, jolla on oma historia, kieli, kulttuuri, elinkeinot, elämäntapa ja identiteetti. Saamelaisilla on alueittain yhteinen historia, perinteet, tavat ja yhteisöt. Viime vuosisadalta alkaen meitä kaikkia saamelaisia on yhdistänyt oma saamen lippu ja kansallislaulu ”Sámi soga lávlla” (”Saamen suvun laulu”).

Suomen perustuslain mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (PL 17.3 §) sekä kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto (PL 121.4) kotiseutualueellaan sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten kielellisiä oikeuksia on vahvistettu saamen kielilailla (1086/2003), jonka tavoitteena on yhdessä Suomen perustuslain 17 § 3 momentin kanssa turvata saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Saamen kielilaissa säädetään toisaalta saamelaisen oikeudesta käyttää omaa kieltään viranomaisessa ja toisaalta julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia (1 §). Saamen kielilain säännöksiä on noudatettava sovellettaessa lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)ja lakia potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992). Sosiaali- ja terveyspalveluita ohjaavassa lainsäädännössä lähtökohtaisesti turvataan asiakkaan/potilaan oikeus omakielisiin palveluihin.

Saamelaiset elävät tänä päivänä vähintäänkin kahden kulttuurin läpäisemässä yhteiskunnassa. Suomalaisuus ja suomen kieli ovat valtakulttuurina selvästikin vahvemmassa asemassa kuin saamelaisten oma kieli ja kulttuuri. Saamelaiskulttuuri elää omaa vahvaa murrostaan yleisten yhteiskunnallisten muutosten ja paineiden keskellä. Samalla saamelaisten perhe-elämä on monelta osin muuttunut lähemmäksi suomalaista perhekäsitystä. Ei ole enää itsestään selvää, että kulttuuriperinne välittyy luonnollisesti perheen sisällä. Monen sukupolven kattava perheyhteisö, laajat sukulaisuussuhteet ja yhteenkuuluvuuden tunne ovat saamelaisessa kulttuurissa olleet erityisen tärkeitä kielellisen ja etnisen identiteetin säilyttäjinä. Ne ovat sitä edelleenkin, mutta niiden ylläpitäminen ei ole kaikin osin enää itsestään selvää.

Perinteisen saamelaisen elämänmuodon murroksen vuoksi saamelaisperheet joutuvat muokkaamaan identiteettiään uusin tavoin ja löytämään uusia sopeutumisratkaisuja kulttuurin muutoksiin. Paikallisiin perinteisiin sitoutuminen ja oman historian tunteminen merkitsevät turvallista jatkuvuutta ja tarjoavat voimavaroja nykypäivää ja tulevaisuutta varten. Kulttuurisesti kestävässä ja kehittyvässä yhteisössä ihmiset tuntevat omat juurensa ja perinteensä, jolle perustavat kulttuuri-identiteettinsä.

Saamelaisperheet tarvitsevat erityisiä tukitoimia ja ohjausta voidakseen integroitua vahvemmin omaan kieli- ja kulttuuritaustaansa, koska saamen kieltä ja kulttuuria tukeva verkosto on heikko tai se puuttuu kokonaan. Perheet tarvitsevat tukea etsiessään selviytymiskeinoja haastavassa monikulttuurisessa ympäristössä. Suomenkielisen ympäristön vahvan vaikutuksen vuoksi saamelaisperheiden lapsista on kasvamassa enenevässä määrin yksikielisiä ja -kulttuurisia, eivätkä he kykene ilman tukea säilyttämään saamelaista kielellistä ja etnistä identiteettiään. Tämä asia on nähtävissä huolestuttavana piirteenä nuorten ja lasten käyttäytymisessä ja kielitaidon heikkenemisessä. Vaikka saamelaisalueen saamelaisnuorten on tutkimustulosten mukaan todettu arvostavan identiteettiään, kokevat monet heistä silti, että on helpompi selviytyä yhteiskunnan asettamista odotuksista ja paineista valtakielen ja kulttuurin kautta kuin pyrkimällä kehittämään omaa saamelaista identiteettiään ja taustaansa.

Yhtäältä yhä useammat saamelaisperheet ovat nykyisin kaksikielisiä ja kaksikulttuurisia. Toinen vanhemmista on usein valtakulttuurin edustaja ja tarvitsee tukea voidakseen edesauttaa lapsensa kasvamisen saamelaiseksi, oppiakseen itse saamelaisuutta ja ymmärtääkseen kulttuurisia erityispiirteitä (mm. tarinoiden merkitys), ymmärtääkseen saamelaisuuteen liittyvää hiljaista tietoa ja osatakseen toimia monikulttuurisessa yhteisössä, sekä selvitäkseen sen haasteista. Suomalainen palvelujärjestelmä ei juuri tue perheiden monikulttuurisuuskasvatuksen tavoitteita. Tukea ei myöskään ole helppoa löytää lähipiiristä. Sen vuoksi korostuu tarve tavata muita samassa tilanteessa olevia vanhempia ja jakaa kokemuksiaan heidän kanssaan sekä tutustua saamelaisen kulttuurin ydinasioihin.

Toisaalta täysin saamelaiset perheet (joissa molemmat vanhemmat ovat saamelaisia) ovat myös kohdanneet perherakenteiden muutoksen. Nykyään esim. isovanhemmat käyvät usein palkkatyössä ja elävät omaa elämäänsä eivätkä välttämättä ole päivittäin läsnä lastensa ja lastenlastensa arjessa. Enää ei ole itsestäänselvyys, että perinnetieto siirtyy automaattisesti sukupolvelta toiselle, koska perheet ja suvun jäsenet asuvat itsenäisesti ja erillään toisistaan. Saamenkielen taidon heikkeneminen lasten keskuudessa on huolestuttavaa ja tähän ongelmaan vanhemmat tarvitsevat tukea ja neuvoja.

Saamelaisperheiden henkisen hyvinvoinnin ongelmien on todettu lisääntyneen viime aikoina. Tämä näkyy mm. lisääntyneinä päihde- ja mielenterveysongelmina sekä lastensuojelutapauksina. Lapsiasianvaltuutetun toimiston selvityksen mukaan saamelaisalueen saamelaislapset kokivat erityisenä puutteena sen, että heidän vanhempansa eivät olleet tarpeeksi läsnä heidän arjessaan. Sosiaalisia verkostoja ja kulttuurista identiteettiä sekä yhteisöllistä kuuluvuutta vahvistamalla pyritään osaltaan vaikuttamaan siihen, että saamelaisperheiden osallisuus ja osallistumismahdollisuudet kasvavat ja heidän kokema henkinen hyvinvointinsa lisääntyy.

Tilastokeskuksen tekemän tutkimuksen mukaan[2] mitä enemmän henkilöllä on sosiaalista pääomaa eli osallistumista, luottamusta ja sosiaalista tukea, sitä paremmaksi he kokevat terveytensä. Sosiaalisen pääoman selvä yhteys koettuun terveyteen säilyy, vaikka muiden terveyteen

[2] Sosiaalinen pääoma Suomessa – Tilastokeskus. Tilastokeskus. 2006

vaikuttavien tekijöiden kuten iän, sukupuolen ja pitkäaikaissairauden vaikutukset vakioidaan. Sosiaaliseen toimintaan osallistuvat henkilöt kokevat oman terveytensä paremmaksi kuin osallistumattomat. Terveytensä kokee hyväksi yli 70 % niistä suomalaisista, jotka osallistuvat runsaasti toimintaan ja luottavat paljon ihmisiin.

Saamelaisista ei vastaavaa tutkimusta ole tehty. Monen sukupolven kattava perheyhteisö, laajat sukulaisuussuhteet ja yhteenkuuluvuuden tunne sekä perinteisiin elinkeinoihin liittyvät verkostot ovat saamelaisessa kulttuurissa olleet erityisen tärkeitä sosiaalisen pääoman ylläpitäjänä ja vahvistajana sekä kielellisen ja etnisen identiteetin säilyttäjinä. Yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksista yhteisöllisyys heikkenee, jolloin mm. vertaistoiminta, tapahtumat ja kerhot korostuvat tänä päivänä sosiaalisen toiminnan vahvistajana. Saamenkielisen ja kulttuurisen toiminnan rooli korostuu saamelaisperheiden arjessa, koska toimintaympäristö on kielellisesti ja kulttuurisesti täysin suomalainen ja koko suomalainen palvelujärjestelmä toimii sen normien ja lakien mukaisesti.

3. Ovtastallan- hankkeen tavoitteet

1. Edistää saamelaisten lapsiperheiden sosiaalista hyvinvointia ja toimintakykyä saamelaisten oman kulttuurin lähtökohdista kehitettävällä toiminnalla.

2. Opastaa ja tukea lapsiperheitä sekä lähiverkoston että yhteisöllisen tukiverkoston muodostumisessa, hyväksymisessä ja hyödyntämisessä. Auttaa perheitä antamaan lapsilleen vahvat siivet ja lujat juuret, jotka kannattavat vaikeidenkin asioiden yli.

3. Kehittää yhteisöllistä kasvatusta ja yhteisvastuuta tukevaa toimintamallia mm. luomalla toimivia lähi- ja tukiverkostoja lapsiperheiden tueksi ja löytää malli yhteisvastuuseen ja yhteisökasvatukseen.

4. Ovtastallan- hankkeen toimintaympäristö

Hanke toteutettiin Suomen saamelaisten kotiseutualueella (SKL 4 §). Laajuudeltaan alue on n. 35 000 km². Saamelaisten kotiseutualueen kuntakeskuksia ovat Enontekiön kunnassa Hetta, Inarin kunnassa Ivalon kirkonkylä, Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueella Sodankylä ja Utsjoen kunnassa Utsjoen kirkonkylä. Kuntien sisällä etäisyydet syrjäkyiltä kuntakeskuksiin vaihtelevat n. 10 – 180 km:iin.

Suomessa asuu 9 350 saamelaista.[3] Saamelaisalueen ulkopuolella ja ulkomailla heistä asuu n. 54 %. Enontekiön kunnan väestöstä saamelaisia on 20 % (kunnan asukasluku on 1965), Inarissa 32 % (kunnan asukasluku 6953) ja Sodankylässä, Lapin paliskunnan alueen asukkaista

[3] Saamelaiskäräjät 2007.

n. 35 % on saamelaisia. Utsjoella saamelaiset ovat enemmistönä muodostaen n. 65 % kunnan asukasluvusta (1331). Saamelaisalueella asuvista saamelaisista oli 0-17 vuotiaita 26,6 %, 11-17 vuotiaita oli 34.9. % Saamelaisalueen ulkopuolella 0-10 vuotiaita oli 73.4. % ja 11-17 vuotiaita oli 65,1 % saamelaisista. Kaikkiaan 0-10 vuotiaiden osuus oli 18.0 % saamelaista ja 11-17 vuotiaiden osuus 12,4 % [4].
Suomessa puhutaan kolmea saamenkieltä; pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea. Pohjoisaamen puhujia on selvä enemmistö, 70 %, inarinsaamea n. 15 % ja koltansaamea 15 %. SámiSoster ry:n toimintakielinä ovat pohjoissaame ja suomi.

Enontekiön kunta sijaitsee käsivarressa ja sen rajanaapureita ovat Ruotsi ja Norja. Pinta-alaltaan se on Suomen kolmanneksi laajin sekä yksi harvimmin asutetuista kunnista Suomessa. Suurimpia kyläkeskittymiä ovat Hetta, Karesuvanto ja Kilpisjärvi. Hetassa toimii saamenkielinen ryhmäperhepäiväkoti Miessi sekä Karesuvannossa kaksikielinen ryhmäperhepäiväkoti Touhula, jossa on yksi saamenkielinen lastenhoitaja. Peruskouluissa on mahdollista opiskella saamenkielellä. MLL:n Enontekiön osastolla toimii kirkonkylässä suomenkielinen perhekahvila. Saamenkielistä vapaa-ajan toimintaa lapsiperheille ei ole.

Inari on Suomen laajin kunta, pinta-alaltaan 17 321 km^2, asukkaita 6861. Väestöstä 13,8 % on alle 15vuotiaita, 15-64vuotiaita 68,9 % ja yli 64vuotiaita 17,3 %. Kuntakeskus on Ivalo, muita kyliä ovat mm. Inari, Kaamanen, Sevettijärvi, Nellim, Saariselkä ja Akujärvi. Kunnan virallisia kieliä ovat suomenkielen lisäksi pohjois-, inarin- ja koltansaame. Inarin rajanaapureita ovat Norja ja Venäjä. Inarin kylällä toimii inarinsaamenkielinen kielipesäpäivähoito ja pohjoissaamenkielinen ryhmäpäivähoitopaikka. Ivalossa toimii koltansaamenkielinen kielipesäpäivähoito ja pohjoissaamenkielinen ryhmäperhepäiväkoti. Inarin kouluissa voi opiskella saamenkieliä ja saamenkielillä.
Seurakunta järjestää suomeksi lasten kerhotoimintaa sekä Ivalossa että Inarissa. MLL:n perhekahvila toimii Inarissa ja Ivalossa.

Utsjoki on Suomen pohjoisin kunta ja ainoa, jossa saamelaiset muodostavat enemmistön väestöstä 65% saamelaisia. Asukkaita kunnassa oli vuoden 2007 lopussa 1331 henkilöä, joista 13,8 % oli alle 15vuotiaita, 65,8 % 15-64vuotiaita ja 20,3 % 65vuotta täyttäneitä. (Sotkanet) Pääasiassa asutus on keskittynyt Tenojokilaakson alueelle Utsjoelle, Nuorgamiin ja Karigasniemelle. Utsjoen kirkonkylällä toimii saamenkielinen päiväkoti, sekä Karigasniemellä saamenkielinen ryhmäperhepäiväkoti. Utsjoella ja Karigasniemellä on ala- ja yläaste, Nuorgamissa ala-aste, kaikissa kouluissa on saamenluokkia.
MLL:n perhekahvila toimii Utsjoella ja Karigasniemellä. Paikallinen saamelaisyhdistys Sami Siida ry järjestää saamenkielistä toimintaa perheille. Seurakunnalla on suomenkielistä lapsi- ja nuorisotoimintaa.
Lapin paliskunnan alue Sodankylän kunnan pohjoisosassa sijaitsee saamelaisalueen etelälaidalla ja alueen keskus on Vuotso. Alueella asuu n. 300 henkilöä, joista n. 35 % on saamelaisia. Kylässä on koulu, jossa voi opiskella saamen kieltä, suomenkielistä perhepäivähoitoa sekä vuon-

[4] Saamelaiskäräjät 2007.

na 2009 aloitettu pohjoissaamenkielinen kielipesäkerho. Kuntakeskukseen matkaa on matkaa 93 km. Kylällä työskentelee kodinhoitaja ja terveydenhoitaja käy kirkonkylältä kerran viikossa.

5. Hankkeen toteuttajana SámiSoster ry

SámiSoster ry on valtakunnallinen saamelainen sosiaali- ja terveysalan yhdistys, jonka sääntöjensä mukaisena tarkoituksena on valvoa, ylläpitää ja edistää saamelaisten asemaa ja oikeuksia alkuperäiskansana sosiaali- ja terveysalalla sekä hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä (säännöt 2 §).

Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys seuraa saamelaisten yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttavan lainsäädännön, hallinnon ja rahoituksen toteutumista valtionsisäisen oikeuden ja kansainvälisten sopimusten mukaisesti, tekee em. asioissa aloitteita ja antaa lausuntoja, järjestää omakustannushintaan saamenkielisiä sosiaali- ja terveysalan palveluja sekä harjoittaa saamelaisväestön sosiaali- ja terveysalaan kuuluvaa kehittämis-, kokeilu-, koulutus-, kuntoutus-, tiedotus-, julkaisu- ja tutkimustoimintaa. Yhdistyksen kielet ovat saame ja suomi ja kotipaikka Inari ja on perustettu vuonna 1997.

Toimintaa ohjaavia arvoja ovat saamelaiset arvot, ihmisarvo ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus, osallisuus ja yhteisvastuu. Toiminnan lähtökohtana on saamelaisten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä saamelaisen yhteisön elinvoimaisuuden vahvistaminen saamenkielellä, saamelaisten arvojen, perinteisen tietämyksen, elämäntavan ja kulttuurin perustalta. Palveluiden kehittämisessä lähtökohtana ovat saamelaisten ihmisten tarpeista toteutettavat kulttuuriset erityisyydet huomioon ottavat palvelut.

Yhdistys edistää saamelaisten elinolosuhteiden ja hyvinvoinnin kehittymistä järjestölähtöisessä avustustoiminnassa ja kehittämis- toiminnassaan. Yhdistys on asettanut tavoitteeksi, että saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteuttamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja järjestölähtöinen auttamistoiminta tarjotaan saamelaisten omalla äidinkielellä, suunnitellaan ja toteutetaan saamelaisten omista lähtökohdista, saamelainen kulttuuritausta, perinteiset arvot, elämänmuoto ja ajattelutavat huomioon ottaen.

Sekä saamelaisten palvelujen käyttäjien että saamelaisen yhteisön elinvoimaisuuden ja saamen kielen säilymisen ja kehittymisen kannalta nämä tavoitteet ovat perusteltuja ja niiden toteutumiseksi on työskenneltävä aktiivisesti ja pitkäjänteisesti monilla eri foorumeilla.

SamiSoster ry on ainoa saamelainen sosiaali- ja terveysalan yhdistys Suomessa. Yhdistys on monialajärjestö ja saamelainen toimija toimintaympäristössä, joka on rakentunut suomalaisen valtaväestön kulttuurin ja kielen pohjalta. Yhdistyksen toiminta kohdentuu laajasti eri ikäryhmiin, eri tavoin vammaisiin ihmisiin tai erilaisissa elämäntilanteissa oleviin perheisiin ja yksittäisiin henkilöihin. Yhdistyksen rooli korostuu paitsi edunvalvojana ja vaikuttajana myös saa-

melaiserityisten palvelujen ja auttamistoiminnan kehittäjänä, vertaistuen tarjoajana sekä kerhojen, leirien tai päivätoiminnan eri muodossa.

Yhdistyksen verkostomainen työskentelytapa on vakiintunut hyväksi ja toimivaksi toimintamuodoksi. Sidosryhmä verkosto on laaja ja monitahoinen. Yhdistys toimi yhteistyössä sekä julkisten toimijoiden, eri saamelaisorganisaatioiden että kansalaisjärjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa.

6. Ovttastallan - hankkeen toteuttaminen

6.1. Alkukartoitus

Toiminta käynnistettiin laajalla alkukartoituksella ja projektisuunnitelman tarkentamisella kartoituksen pohjalta. Kartoitus tehtiin järjestämällä kaikissa saamelaisalueen kunnissa elokuussa ryhmätapaamisia saamelaisvanhempien kanssa. Tapaamisissa kuultiin heidän esityksiään ja toiveitaan projektin toteuttamisesta ja toimintatavoista. Tapaamisten tarkoituksena oli myös tutustua eri alueiden saamelaisiin lapsiperheisiin ja kartoittaa yhteistyökumppaneita sekä kerätä lapsiperheiden yhteystietoja.

Keskustelutilaisuuksissa tehtiin lisäksi kirjallinen kysely, jossa oli mahdollista esittää toiveita, tarpeita ja ideoita hankkeen toimintaan liittyen. Lomakkeita palautettiin projektikoordinaattorille yhteensä 34 kappaletta.

Vanhempien toiveet ja tarpeet konkretisoituivat saamelaisten kulttuurin pohjalta toteutettavan lasten toiminnan kautta. Lähes jokaisessa kunnassa toivottiin säännöllisiä kerhoja lapsille, jossa olisi mahdollista siirtää saamenkieltä ja kulttuuria lapsille esimerkiksi leikin, laulun ja askartelun kautta. vanhemmat ehdottivat mm. saamelaiseen vuotuiskiertoon liittyviä teemapäiviä, jossa ohjatusti tutustutaan kalastukseen, poronhoitoon, käsitöihin ja ruoanlaittoon. Esityksissä nousi myös ehdotuksia leireistä. Lapsille ja nuorille tarkoitettuja leirejä sekä erikseen perheleirejä, jossa olisi mahdollisuus tutustua myös muiden alueiden saamelaisiin.

Vanhemmat perustelivat toiveitaan siten, että *”yhteisissä kokoontumisissa tukiverkosto voi alkaa muodostumaan ja vahvistumaan*”. Erityisenä tarpeena nousivat esille myös asiantuntijaluennot, joissa käsiteltäisiin saamelaisuutta, kaksikielisyyttä ja kaksikulttuurisuutta, sekä saamelaisia kasvatustapoja. Toivottiin myös saamenkielisten päiväkotien ja koululuokkien tukemista järjestämällä tapahtumia tai valmistamalla leluja ja muita tarvikkeita. Pieniä kursseja toivottiin mm. saamenpukuun pukeutumisesta, kuvataiteesta, musiikista ja lelujen valmistuksesta. Internetin välityksellä käytävää keskustelua saamelaisuudesta, kaksikielisyydestä ja muista ajankohtaisista asioista ehdotettiin myös.

Alkukartoituksen anti oli laaja ja monipuolinen, ja antoi hyvää suuntaa hankkeen toteuttamiselle. Toki kartoituksessa tuli esille myös ”toiveiden tynnyri” osaltaan senkin vuoksi, että saa-

melaisalueen kunnissa on vähän toimintamahdollisuuksia saamelaisperheille ja lapsille ei ole tarjolla mitään saamenkielistä kerhoa tai leikkitoimintaa.
Kuten vanhemmat totesivat *”lapset liikuttavat perheitä ja yhdistävät perheitä”*.

6.2. Kulttuurisen vertaisverkoston ja rakenteiden määrittely

Kartoituksen pohjalta ohjausryhmässä pohdittiin saamelaisperheiden kulttuurisen vertaistukiverkoston rakenteita. Ohjausryhmä päätti, että toimintatavan luomisessa hyödynnetään saamelaisten perinteisiä taitoja arkielämän hallinnassa sekä perinteisiä tapoja luoda sosiaalisia verkostoja ja ylläpitää niitä sekä Todettiin, että verkostoitumista ohjaavat konkreettinen tekeminen, suku, perinteisten elinkeinojen verkosto ja vuodenkierto.
Niitä hyödyntäen ja kartoituksen esitysten pohjalta ohjausryhmä määritti toimintamallin kehittämisen rakenteiksi:

- kasvatusta ja yhdessäoloa tukevat perheleirit
- vanhemmuutta ja monikulttuurisuutta tukevat seminaarit, kurssit ja keskustelutilaisuudet
- useita sukupolvia ja saamelaista luontosuhdetta tukevat teemoitetut verkostoitumispäivät ja perhetapaamiset
- vanhempien keskustelutilaisuudet
- sähköisten tukimuotojen suunnittelua, kokeilua ja edistämistä
- paikalliset yhteistoimintaverkostot

Saamelaisen vanhemman on oltava erittäin kasvatustietoinen halutessaan kasvattaa lapsestaan saamelaisen. Suomalaistunut yhteiskunta, missä elämme, ei tue saamelaisuutta yhtä luonnollisesti kuin vielä 40 vuotta sitten. Vanhempien on tehtävä tietoisia päätöksiä, mitä kulttuurisia piirteitä he haluavat lapselleen siirtää ja miettiä kuinka sen saisi tapahtumaan. Jos ympäristö ei tue kulttuurin säilymistä, on vanhempien itsensä oltava periksi antamattomia tavoitteidensa suhteen ja tehtävä lujasti töitä niiden eteen. Nykyajan kiireisessä ja vaativassa elämänrytmissä se on vanhemmille suuri haaste.
Haastellisia asioita ovat saamelaisten poismuutto saamelaisalueelta, asumistapojen muuttuminen, joka vaikuttaa sosiaalisen yhteisön muuttumiseen mm. ydinperheiden muutos. Monikulttuurisuuden lisääntyminen mm. kaksikulttuuria perheissä asettaa monia haasteita.

Oli pohdittava, miten perheen sisällä voidaan tukea saamelaisuutta, millä tavoin ja missä luodaan tukiverkostoja, ketkä voisivat toimia tukihenkilöinä. Haastellista on myös pohtia, miten ehkäistä lasten syrjäytymisen tunne ja miten lisätä heidän osallisuuttaan omaan kieleen ja kulttuurin säilyttämiseksi. Millä tavoin tukea lasten osallistuminen oman perinteisen kulttuurin töihin ja elämäntapoihin, kuten poroerotuksiin, kalastus, saamelaiskäsityöt, metsässä liikkuminen, tulenteko.

Saamelaiskulttuurista tukiverkostosta odotettiin perheille tukea lasten ja perheen saamelaiskulttuuri-identiteetin vahvistamisessa sekä tueksi perheille lasten kasvattamisessa saamelaiseksi ja voimaannuttamaan arjessa jaksamisessa. Verkoston odotettiin tukevan varsinkin siinä

tapauksessa, ettei ole olemassa luonnollista saamelaista tukiverkostoa, joka tukisi saamelaiskulttuuriin liittyvissä asioissa ja lasten kaksikulttuurisuus kasvatuksessa.

Kulttuurinen tukiverkosto olisi laaja ja monitahoinen. Verkosto koostuisi samassa tilanteessa olevien perheistä, jotka saavat tukea samansuuntaisten asioiden jakamisessa ja toisaalta vertaistuen avulla uusia näkökulmia ja apua pulmatilanteisiin.
Tiiviinä ja tärkeänä osana verkostoa toimisivat saamelaiset ikäihmiset, joilta perheet saavat tukea perinteisten tietojen ja taitojen oppimisessa ja joille perheiden kanssa työskentely tarjoaisi tarpeellisia toiminta-areenoita. Verkostoon kuuluisivat myös paikalliset toimijat, kuten paikalliset saamelaisjärjestöt, paliskunnat, päiväkodit, seurakunnat, erilaiset kerhot sekä SamiSoster ry:n toimijat.

Osana verkostoa toimisi myös Saamelaisalueen koulutuskeskus tietouden lisäämisessä saamelaisuudesta sekä saamenkielen ja saamelaiskäsitöiden ym. perinteisiin liittyvien taitojen opettamisessa ja vahvistamisessa.

6.3. Hankkeen resurssit

Projektissa työskenteli vuosittain kaksi työntekijää sekä laajan toiminta-alueen että laajojen tavoitteiden vuoksi. Tässä hankkeessa tapahtui useita henkilöstövaihdoksia, koska henkilöiden oli vaikea saada vapaata omasta vakituisesta työstään vuotta pitemmäksi ajaksi.

Projektin alkaessa projektikoordinaattorina aloitti Maiju Saijets Vuotsosta ja projektityöntekijänä Kerttu Paltto Inarista. Vuoden 2008 alussa hankkeeseen palkattiin projektityöntekijäksi Mirka Halonen Karigasniemeltä ja hän työskentelikin hankkeen loppuun saakka. Projektikoordinaattorina vuoden 2008 työskenteli Sari Guttorm Karigasniemeltä ja hänen palatessa virkaansa Saamelaiskäräjille viimeisen toimintavuoden ajan työskenteli koordinaattorina Saara Ketola Karesuvannosta. Loppuraportin kokoamisen toimitti Anne Näkkäläjärvi.

Hankkeen toteuttamismallista johtuen teemoitetuille verkostoitumispäiville, seminaareihin ja perheleireille palkattiin ns. resurssihenkilöitä, joilla oli erikoisosaamista tai asiantuntijuutta saamelaiskulttuuriin liittyen. Lisäksi leireillä oli mukana avustavaa henkilöstöä ja vapaaehtoisia osallistui niin teemapäiville kuin leireillekin.

6.4. Ohjaus ja seuranta

SámiSoster ry:n hallitus on seurannut projektin toteutumista vuosi- ja neljännesvuosittaisten raporttien ja talousseurannan kautta. Lisäksi projektia on esitelty hallitukselle sekä kokouksissa että seminaareissa. Työntekijöiden tueksi nimettiin ohjausryhmä, johon kutsuttiin sosionomi AMK Anne Näkkäläjärvi, lastentarhaopettaja/sosionomi AMK Helena Guttorm, Saamelaiskäräjien lastenkulttuurikeskuksen toiminnanohjaaja Petra Magga-Vars ja SamiSoster ry:n

toiminnanjohtaja Ristenrauna Magga sekä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen saamelaisyksikön suunnittelija Sari Guttorm. Vuoden 2008 hän työskenteli hankkeessa eikä osallistunut luonnollisestikaan ohjausryhmän työskentelyyn. Ohjausryhmä seurasi projektin tavoitteidenmukaista etenemistä, auttoi aikataulutuksessa ja antoi erilaisia näkökulmia hankkeen toiminnalle, sekä tuki projektityöntekijöitä heidän työssään.

Hankkeen suunnitelmallisen etenemisen tukena kulki vuosina 2008-2009 Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen koordinoima SamiSoster ry:n hankkeiden tukirakenne, jota toteutti kehittämisjohtaja Kaisa Kostamo-Pääkkö. Kehittämisrakenteen tavoitteena oli tukea kehittämishankkeiden suunnitelmallista ja tavoitteellista toteutumista.

Kehittämisrakenne koostui 3 kertaa vuodessa toteutetuista kehittämispäivistä ja välitehtävistä. KEHI-rakenne päivillä käytiin teemoittain läpi hankkeen perustehtävän jäsentäminen ja rajaus, toimintasuunnitelma ja aikataulutus, saamelaiskulttuurisuus hankkeessa, kehittämistyön ymmärrys, verkostoituminen sekä raportointi ja arviointi.

6.5. Tiedottaminen

Hankkeen alussa projektikoordinaattori kokosi vanhempien luvalla kattavan sähköpostilistan, joka kattoi saamelaisvanhempien, päiväkotien- ja koulujen yhdyshenkilöiden, sekä saamelaismedioiden yhteystietoja. Listaa laajennettiin koko hankkeen ajan.
Vanhemmille tiedotettiin vanhemille saamen ja suomenkielellä sähköpostilistalaisille, paikallislehdissä, YLE Sami Radiossa, tekstiviestein, puskaradion kautta ja ilmoitustauluilla.

Ulkoista tiedotusta hoidettiin Ylen:n sami radion ja lapinradion kautta sekä paikallislehdissä. Hanketta tehtiin tutuksi myös eri paikallisyhdistysten ja koulujen tai päiväkotien vanhempainiltojen yhteydessä. Ovttastallan-hankkeelle tehtiin oma esite, jota jaettiin tapahtumien yhteydessä, sekä muiden kokoontumisten yhteydessä.
Rahoittajalle hankkeesta tiedotettiin 3 kuukauden välein väliraporteilla ja vuosittain laajemmilla vuosiraporteilla.

6.6. Kulttuurisen verkoston luominen perheiden tueksi

Hankkeen ohjausryhmä oli yhdessä työntekijöiden kanssa konkretisoinut tavoitteet ja valinnut toteuttamistavat kulttuurisen tukiverkoston toteuttamiseksi.
Ohjausryhmässä pohdittiin, että perheitä voidaan tukea sellaisella verkostolla, jossa on tarjolla vertaistukea lapsiperheiden arjen kysymyksissä sekä tukea saamelaisuuteen liittyvissä kysymyksissä ja toiminta tapahtuu saamenkielellä.
Jokaiseen toimintaosioon sisältyi yhteistoimintaverkostojen luominen ja vahvistaminen.

6.6.1. Teemapäivät verkostoitumisareenana

Teemapäivien nimellä kulkeneet saamelaisen kulttuurin pohjalta toteutetut verkostoitumistilaisuudet valittiin yhdeksi perheitä yhdistäväksi toimintatavaksi. Teemapäivillä oli mahdollista kehittää kulttuurista vertaistukea, edistää perheiden sosiaalista kanssakäymistä sekä kehittää toimijaverkostoa sekä eri sukupolvien välillä että paikallisten toimijoiden kanssa.
Teemapäivät verkostoitumisen rakenteena perustuivat saamelaiseen perinteeseen, jossa ihmisiä yhdistävänä tekijänä oli joko suku, elinkeino mm. poronhoitoyhteisö tai kyläyhteisö.
Yhdessä tekeminen houkutteli ihmisiä kokoontumaan ja sinne oli helppo kaikkien tulla. Mielekkään, omaan kulttuuriin pohjautuvan toiminnan ohessa verkostoitumista tapahtui ikään kuin huomaamatta. Yhteinen toiminta myös vahvisti yhteenkuuluvuutta ja kulttuurista vertaistukea sekä vahvisti saamelaista identiteettiä.

Teemat valittiin saamelaisperheiden tarpeiden ja kiinnostuksen mukaan, mutta teemojen valintaan vaikuttivat ilman muuta vuoden kierron mukaiset työt ja toimintatavat eri alueilla. Luonto on saamelaiselle hyvin merkityksellinen, sekä kaikki vuodenajat ja niihin liittyvät työt.

Alueellisiin eroihin tutustuminen rikastutti kulttuurisuutta. Teemapäivät toteutettiin paikallisten ihmisten, sekä paikallisyhdistysten kanssa yhteistyössä ja ne olivat hyvä areena sukupolvien kohtaamiselle

Tapahtumien pääkieli oli saamenkieli ja suomea käytettiin apukielenä. Kielen säilymisen ja kehittymisen kannalta perinteisillä elinkeinoilla ja niihin liittyvillä töillä on merkitystä, joten tapahtumilla oli merkitystä perheiden kielikäytön mahdollisuuksilla ja kielen rikkaudella. Saamenkielessä on paljon luontoon ja perinteisiin elinkeinoihin, kalastukseen, poronhoitoon, säähän, käsitöihin ja ruoanlaittoon liittyvää terminologiaa, jonka käyttö uhkaa vähentyä.
Teemapäivät järjestettiin joko seurakuntien tai kuntien tiloissa, ulkona tai jonkun ihmisen kotona. Paikka valikoitui kokoontumisajankohdan ja teeman mukaisesti.

Keväällä toiminta painottui hyvin paljon ulkona olemiseen ja kevättöihin. Saamenkäsitöitä tehdään valoisana aikana, niinpä teemapäivillä askarreltiin yhdessä poron kynsistä, luista ja sisnasta soittimia ja muita perinteisiä leluja. Teemana oli myös saamenpukuun pukeutuminen itse kunkin saamelaisalueen puvun vaatimusten mukaisesti.

Kevään teemana oli myös lihojen suolaaminen ja laittaminen kuivumaan, ja vähän myöhemmin keväällä lihojen maisteleminen. Ulkotöitä olivat mm. porojen ruokkiminen ja poroajelu, suopunginheiton opettelu tai ulkoleikit.

Teemapäivillä oli aina mukana ikäihmisiä, joilla on tietoa ja taitoja erilaisista töistä ja taitoa kertoa kokemuksista ja opastaa nuorempia. He ovat usein vaatimattomia omista taidoistaan, mutta luonnollisessa tilanteessa arvokas perinnetieto leviää tarinoiden ja tekemisen kautta. Perheillä, sukuyhteisöillä, luonnolla, ja niihin liittyvillä tarinoilla on suuri merkitys kulttuuri-identiteetin luomiseen ja vahvistamiseen, samalla saamenkielen merkitys vahvistuu.

Saamelaiset ovat luonnonkansaa, ja pärjääminen luonnossa onkin hyvin tärkeä. Kesän ajan työt, kuten vasanmerkitys, jäivät loma-ajan takia teemoista pois. Mutta luonnossa liikkuminen ja luonnon tunteminen olivat mielenkiintoisia teemapäiviä. Saamenkielinen termistö kasveille ja linnuille, liikkuminen muualla kuin polulla tai nuotiopaikan valinta ja nuotion sytyttäminen herättivät kiinnostusta ja keskustelua nuorten perheiden parissa. Aivan erityisen innostavaa se oli lasten mielestä.
Syyskesän teemoihin kuului perinteisten kenkäheinien hakeminen ja niiden käsittely sekä marjastus. Ruokateema oli monella tavalla kokoava syksyisin. Nuottaus keräsi erityisen paljon väkeä koolle, jopa n. 70 henkeä.
Poronlihan valmistuksen puitteissa oli monia teemapäiviä eri puolilla aluetta. Saamelaisten perinteinen tapa savustaa lihaa laavussa kokosi lapsiperheitä useita kertoja. Laavu oli sopivan kokoinen paikka yhteiseen kokoontumiseen ja nuotion ympärillä oli helppo keskustella. Samalla perheitä opastettiin, miten laavussa käyttäydytään ja miten lihaa savustetaan.

Syystalven teemoihin kuuluivat niin lihakeitot, leipomiset kuin poronveromakkaroiden tekeminen ja keittäminen. Joulun lähestyessä teemat liittyivät jouluun, saamelaisten jouluperinteisiin, laulutuokioihin, jouluaskarteluun jne.
Oli luonnollista järjestää teemapäivät eri tapahtumien yhteyteen, koska yleensä ne liittyivät saamelaisten merkki- tai juhlapäiviin.
Marraskuussa Utsjoella paikallinen saamelaisyhdistys Sámi Siida ry järjestää vuosittain Skabmadoalut (Skabma on syksy) -tapahtuman. Ovttastallan –hankkeen teemapäivänä oli joikupaja.

Kevättalvelle sijoittuu saamelaisten perinteinen kirkkopyhä ja marjanpäiväjuhlat Enontekiöllä. Saamelaisten elämää alueella rytmittää poronhoito ja sen vuodenkierto. Ovttastallan- hankkeen teemana oli marjanpäivät. Marjanpäiväjuhlaan kuuluvat poroajokilpailut, suopunginheiton kilpailut, saamenkielinen jumalanpalvelus, saamelaismusiikin konsertit ja saamelaiskulttuuriin liittyvät näyttelyt.

Inarissa kevättalvella, ennen pääsiäistä järjestetään porokuninkuusajot, joissa poroajokilpailujen lisäksi on suopunginheittokilpailut ja ulkotapahtumia. Teemana olivat tuolloin ulkoleikit. Vuotsossa paikalliset tahot järjestävät heinäkuun lopulla ”vuotson markkinat” , jossa esillä on niin saamelaista kuin muutoin paikallista kulttuuria käsityönäytösten, musiikin ja näyttelyiden muodossa. Ovttastallan- teemana oli ”poropolku”, jossa perheet kokeilivat mm. suopunginheittoa, kasvien tunnistamista jne.

Tapahtumien sisältö määritteli myös kävijöiden määrää. Koko perheen ulkoilupäivät olivat isoja kokoontumisia, joissa osallistujia oli yleensä 20–60 henkilöä. Osallistujat koostuivat vauvasta vaariin. Ulkona, luonnon keskellä on helppo olla, koska toiminta ei ole sidottu tiettyjen raamien sisälle, vaan lapset saavat toteuttaa itseään vanhempien keskustellessa toistensa kanssa. Perinteet ja hiljainen tieto siirtyvät tällaisissa tapahtumissa kuin huomaamatta, kuten ennen vanhaan.

Päiväkodin lapset ja koululaiset olivat suurin osallistujaryhmä ensimmäisissä tapahtumissa, kun taas vanhempia siellä ei juuri ollutkaan hankalan ajankohdan vuoksi (arkipäivänä päivällä).

Tapahtumien alkamisaikaa siirrettiin iltapäivään tai viikonloppuun ja sen myötä vanhemmatkin alkoivat osallistua hankkeen järjestämiin verkostoitumiskokoontumisiin.

6.6.2. Vanhempien rinki

Vanhempien rinki-toimintaa toteutettiin hankkeen viimeisenä toimintavuonna vanhempien toivomuksesta Inarissa, Karesuvannossa ja Karigasniemellä. Jokaisessa paikassa ehti olla 3-4 kokoontumista.
Rinki järjestettiin joko kunnan tai seurakunnan tiloissa ja pidettiin yleensä iltaisin parin tunnin mittaisena tilaisuutena. Vanhemmat esittivät, että mukavampi paikka kokoontumisille voisi olla vuorotellen itse kunkin kodissa, mutta se ei ehtinyt toteutua hankkeen toiminnan puitteissa. Rinkin sisältö muotoutui vanhempien toiveiden mukaisesti jonkin teeman ympärille. Keskustelua vetivät joko Ovttastallan- hankkeen työntekijät tai kutsuttiin ulkopuolinen vetäjä.

6.6.3. Leikkiliikkaari

Ensimmäisenä toimintavuonna kokeiltiin vanhempien kokoontumisia saamenkielisen leikkiliikkarin avulla Inarissa ja Vuotsossa.
Toimintaa järjestettiin kouluilla ja kummassakin paikassa liikkariin osallistui 13-15 perhettä. lapset olivat toiminnasta erittäin innostuneita, mutta leikkiliikkarista luovuttiin, koska se ei mahdollistanut vanhempien verkostoitumista samanaikaisesti. Osaltaan toiminta kuitenkin toi Ovttastallan-hankkeen toimintaa esille ja tutustutti perheitä toisiinsa lasten toiminnan kautta.

6.6.4. Perheleirit

Hankkeen ohjausryhmä oli valinnut yhdeksi toimintamuodoksi kasvatusta ja yhdessäoloa tukevat perheleirit, joita järjestettiin yhteensä kolme. Leiri pidettiin vuorotellen eri saamelaisalueen kunnissa toimintaverkoston laajenemisen sekä tasavertaisuuden vuoksi, koska välimatkat ovat pitkiä. Yksi leireistä järjestettiin Inarin Riutulassa, toinen Utsjoen Mantojärvellä ja kolmas Kilpisjärven lomakeskuksessa.
Leirit olivat viikonloppuleirejä, joiden pääkielenä oli saamenkieli, mutta apukielenä käytettiin suomea. Leireillä oli täysihoito, mutta kuljetuksista jokainen vastasi itse.

Leirien tavoitteena oli tukea perheiden sosiaalista hyvinvointia, tarjota osallistumisen areenoita sekä luoda ja vahvistaa kulttuurista tukiverkostoa. Yhdessä olo mahdollisti eri alueiden perheiden verkostoitumista sekä teki tunnetuksi eri alueiden kulttuurisia erityispiirteitä.
Leiriin sisältyi yhdessä oloa ja yhdessä tekemistä sekä teemaan liittyviä keskusteluja asiantuntijan alustuksen pohjalta. Luennon aihetta valitessa kuunneltiin vanhempien tarpeita, mistä he kokivat tarvitsevansa tietoa. Asiantuntijan johdolla käytyjen teemakeskustelujen ajaksi perheiden pienimmille oli järjestetty leikki- tai laulutuokioita tai muuta toimintaa. Myös lasten kans-

sa toiminta liittyi aina saamenkieleen ja kulttuuriin. Vanhemmille järjestettiin yhteisiä laulu-, joiku-, leikki-, tai tarinointihetkiä leirin aikana.
Ensimmäisen perheleirin teemana oli käynnistää saamelaisten lapsiperheiden kulttuurisen vertaistukiverkoston luominen alueella, jossa lapsiperheet asuvat hajallaan eri puolilla saamelaisaluetta.
Lisäksi tavoitteena oli tukea perheitä kaksikielisyyskasvatukseen liittyvissä asioissa. Kielen valinnasta ja kaksikielisyydestä luennoi saamelainen tutkija ja pedagogi Aimo Aikio.
Ensimmäisellä leirillä paneuduttiin myös ryhmätöissä koko Ovttastallan- hankkeen tavoitteisiin, teemoihin ja toteuttamistapoihin. Ryhmätöiden tuloksia hyödynnettiin projektin toteuttamisessa. Ensimmäisellä leirillä nousi erityisesti esille kaksikulttuuristen perheiden tuen tarve lasten saamelaisidentiteetin tukemisessa. Samalla leirillä teemana olivat myös saamelaiset leikit ja laulut, joita ohjasivat mukana olevat vanhemmat.
Toinen leiri järjestettiin Utsjoella Mantojärvellä. Osallistujien määrää jouduttiin rajaamaan n.70 henkilöön tilanpuutteen vuoksi. Leirin sisältönä oli perheiden yhdessäolo erilaisen toiminnan kautta. Leiripaikan ympäristö mahdollisti luonnossa toimimisen, jolloin nuotion ääressä laulettiin, tarinoitiin eläimistä ja erilaisista perinteisistä tavoista.
Leirin teeman oli ”saamelaiset arvot lasten kasvatuksessa”, josta asiantuntija-alustuksen piti tutkija Aimo Aikio. Vanhemmilla oli mahdollisuus keskustella asiantuntijan johdolla saamelaisten lasten kasvatustavoista ennen vanhaan ja kahteen eri kulttuuriin kasvatuksesta nykypäivänä. Esille tuli mm. että omien sukujuurien tunteminen on tärkeää saadakseen vahvan kulttuuri-identiteetin.

Kolmas leiri pidettiin Enontekiöllä Kilpisjärven lomakeskuksessa ja yhteistyökumppanina oli Saamelaisalueen koulutuskeskus. Leirin teemana oli ”Monikielisten perheiden saamenkieli”

Asiantuntija -alustuksen piti Norjan Saamelaisen korkeakoulun tohtorikoulutettava, Torkel Rasmussen Utsjoelta. Luento pidettiin saamenkielellä, mutta projektityöntekijät olivat kääntäneet diat suomenkielelle, luennon seuraamista helpottamaan. Leiriläisen lisäksi luennolle oli saapunut muutamia ulkopuolisia henkilöitä.
Toiminnallisena teemana oli syksyinen tunturiluonto, liikunta ja joiut. Joikujen osaajana Karen Anna Proksi johdatteli perheitä joikaamaan. Kilpisjärven liikuntaseura järjesti koko perheen leikkimieliset urheilukisat, joihin perheet osallistuivat. Tunturiluontoon tutustuttiin kolmen valtakunnan rajalle tehdyllä matkalla.

6.6.5. Vanhemmuutta ja monikulttuurisuutta tukevat seminaarit ja kurssit

Alkukartoituksessa vanhemmat olivat nostaneet esille asiantuntijaluennot, joissa käsiteltäisiin saamelaisuutta, kaksikielisyyttä ja kaksikulttuurisuutta, sekä saamelaisia kasvatustapoja. Vanhempien mielestä kursseilla ja koulutustilaisuuksissa voidaan oppia perusasioita, jotka aiemmin ovat siirtyneet sukupolvelta toiselle. Esimerkiksi perinnevaatteiden ja asusteiden asianmukaisen käyttötavan, sekä niiden säilyttämiseen on omat niksit ja säännöt. Perinteiset lelujen, sekä muuten saamelaiskulttuuriin liittyvien esineiden valmistaminen on merkityksellistä kulttuurin sisäistämisessä, sekä sen moninaisuuden tunnistamisessa. Näitä toteutettiin osittain leirien yhteydessä, mutta oli tarpeen järjestää myös erillinen seminaari sekä kursseja eri teemoista.

Ovttastallan- hanke järjesti yhteistyössä saamelaisalueen koulutuskeskuksen ja Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen saamelaisyksikön kanssa seminaarin ”Saamelainen kasvatus ja vanhemmuus”. Erittäin mielenkiintoisessa seminaarissa käsiteltiin mm. saamelaisten

kielellisiä ja kulttuurillisia oikeuksia, päiväkodin mahdollisuuksia kulttuuri-identiteetin vahvistamisessa, arvojen siirtämistä lapsille sekä saamelaista vanhemmuutta.

Kurssien osalta hanke teki yhteistyötä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa välittämällä tietoa kurssien tarpeista sekä osaltaan järjesteli kurssien toteuttamiseen liittyviä käytännön asioita.

6.6.6. Sähköisen tukiverkoston kehittäminen

Internetin aikakaudella on helppoa ja luonnollista keskustella netin välityksellä. Hankkeen viimeisenä toimintavuonna käynnistettiin sähköisen tukiverkoston luominen ja perustettiin Facebook nettiyhteisöön ryhmä saamelaisvanhemmille.

Siellä on mahdollisuus kaikilla käyttäjillä lisätä ja katsella kuvia, kirjoittaa kommentteja ja kysymyksiä, sekä liittää muita mielenkiintoisia linkkejä. Sivustolle on laitettu hankkeen aikana otettuja kuvia, esimerkiksi ruoanlaitto prosessista ja kuviin on liitetty valmistusohje. Siellä on myös kuvia ja ohjeita, kuinka lapinpukua ja siihen kuuluvia asusteita säilytetään. Ryhmän käyttäjät ovat lisänneet linkkejä saamelaisille nettisivuille, sekä vinkkejä saamelaisesta kirjallisuudesta ja peleistä. Sivuilla on myös eri asiantuntijoiden luentojen koosteet heidän luvallaan. Facebookissa käyttäjät ovat tunnistettavissa, joka rajoittaa keskustelua. Ryhmä kuitenkin mahdollistaa yhteydenpidon ja tiedottamisen.

7. Tulokset

Ovttastallan-hankkeen tavoitteena oli edistää saamelaisten lapsiperheiden sosiaalista hyvinvointia ja toimintakykyä kehittämällä perheille kulttuurista vertaistukea ja yhteisöllistä tukiverkostoa sekä kehittää yhteisöllistä kasvatusta ja yhteisvastuuta tukevaa toimintamallia. Tavoitteet olivat haasteellisia sekä alueellisesti että sisällöllisesti.
Perheiden verkostoitumisen tukeminen laajalla maantieteellisellä alueella vaati toimijoilta rohkeutta, kekseliäisyyttä sekä optimistisuutta, mutta myös saamelaisalueen eri osien tuntemusta. Alueellisen laajuuden lisäksi haasteellista oli verkoston sisällöllisen tavoitteen toteuttaminen.

Merkittävimmät tulokset olivat Ovttastallan- kulttuurisen tukiverkoston toimintamallin luominen sekä saamelaisuuden vahvistaminen.

Ovttastallan kulttuurinen tukiverkosto syntyi saamelaiseen vuodenkiertoon perustuvan toiminnan kautta. Saamelaisvanhempien verkosto koostuu koko perheestä, sen tarpeista ja kiinnostuksen kohteista. Verkoston yhteinen tekijä on saamenkieli, saamelaisuus ja lapsiperhe. Saamelaisten verkostoille on ominaista, että ne syntyvät jonkun toiminnan yhteydessä. Verkoston lähtökohtana ovat usein perinteiset elinkeinot. Toisaalta verkostot ovat perinteisesti rakentuneet paikan ja sukulaisuuden varaan. On luonnollista kokoontua yhteisiin poronhoitotöihin eri vuo-

denaikoina tai saamelaisiin juhliin saamelaisten kansallispäivänä tai muina saamelaisina merkkipäivinä.
Nykyään yhä useammin ainakin toinen vanhemmista saamelaisperheissä on kodin ulkopuolella palkkatyössä, joten osallistuminen saamelaisten luontaiseen verkostoon ei sen vuoksi ole enää yhtä helppoa kuin ennen. On tullut tarvetta rakentaa saamelaisille ominainen toimintaympäristö, jossa on mahdollista tavata muita vanhempia ja perheitä.
Sosiaalisia verkostoja ja kulttuurista identiteettiä sekä yhteisöllistä kuuluvuutta vahvistamalla vaikutetaan siihen, että saamelaisperheiden osallisuus ja osallistumismahdollisuudet kasvavat ja heidän kokema henkinen hyvinvointinsa lisääntyy.

Ovttastallan- toimintaverkosto vahvisti perheiden sosiaalista verkostoa sekä saamelaisidentiteettiä. Perheille tehdyn kyselyn mukaan vastanneista 83 % kertoi sosiaalisen verkostonsa kasvaneen. Saman verran vastaajista kertoi saaneensa tukea lasten saamenkieltä ja kulttuuria huomioivaan kasvatukseen. Vastausten mukaan osa heistä ei ollut aikaisemmin edes tiedostanut saamelaiskulttuurin monimuotoisuutta. Eniten tuli positiivista palautetta siitä, kun sai jutella muiden saamelaisperheiden kanssa saamenkielellä.
Kulttuurisen tukiverkostomallin ja perheiden vertaistuen lisäksi hanke tuotti ikäihmisten ja lapsiperheiden kohtaamiseen toimintamallin, josta molemmat ikäpolvet hyötyvät. saamelaisen vuodenkierron mukaisesti toteuttavat teemapäivät, joiden toiminnassa ikäihmisillä on kulttuurin siirtäjinä merkittävä rooli, tarjosivat onnistumisen ja osallistumisen areenoita ikäihmisille.
Lapsiperheille hyötyä oli paitsi saamelaiskulttuuristen tapojen ja perinteiden oppimisessa, myös lasten ja vanhusten luonnollisen kanssakäymisen mahdollistamisessa, koska kaikilla lapsilla ei ole isovanhempia, joiden kanssa luonnollisesti syntyisi sukupolvien välistä kanssakäymistä.
Hankkeen tuloksena syntyi myös sähköinen tukiverkosto, joka mahdollistaa perheille yhteydenpitoa toisiinsa asuinpaikasta riippumatta.

Lisäksi hanke nosti esille saamelaisten auttamistoimintojen vähäisyyden saamelaisalueella ja toisaalta perheiden saamenkielisen ja – kulttuurisen tuen tarpeet. Ovttastallan- hankkeen päätyttyä saamelaisvanhemmat ovat aktivoituneet ja tehneet aloitteita eri tahoille tukitoimien kehittämiseksi. Esim. Inarin kylällä vanhemmat jatkaneet vanhempien rinkiä vuorotellen itse kunkin perheen kotona.
Vuotsoon käynnistettiin hankkeen aikana kunnan toimesta saamenkielen kielipesäkerhotoiminta, joka osaltaan vastaa perheiden kulttuurisen tukiverkoston tarpeisiin.

8. Arviointi

Hankkeen toteutumista on arvioitu koko hankkeen ajan tapahtumiin osallistujien palautteiden, työntekijöiden raporttien sekä ohjausryhmän ja sidosryhmien palautteiden kautta. Arviointi on tehty itsearviointina. Tapahtumien yhteydessä on pyydetty suullista tai kirjallista palautetta tapahtuman onnistumisesta ja kehittämiskohteista. Hankkeen lopussa tehtiin vielä laajempi loppukysely vanhemmille ja muille yhteistyökumppaneille hankkeen onnistumisesta.

Posken koordinoimassa SamiSoster ry:n hankkeiden kehittämisrakenteessa käytyjen keskusteluja ja välitehtävien kautta pohdittiin erityisesti tässä valittujen saamelaiskulttuurisuuden lähtökohdista toteutettavien toimintatapojen onnistumista. Samoin kerättiin aineistoa saamelaisyhteisössä tapahtuvien muutosten vaikutuksista kehittämistyössä.

Ovttastallan – hankkeelle asetetut tavoitteet pystyttiin toteuttamaan, Toiminnasta muotoutui erilainen, mitä hankehakemusta ja vielä hankkeen käynnistyessäkin suunniteltiin. Toteuttamismallia täsmennettiin ja konkretisoitiin tavoitteet vanhempien kanssa tehdyn alkukartoituksen pohjalta. Toimintatapa, joka tuolloin valittiin, osoittautui pääosin toimivaksi ja tulokselliseksi. Korjausliikkeitä ei kovin paljon tarvittu, mutta jonkin verran kyllä.

Vanhempien verkoston kokoamiseksi luotiin hankkeen alussa vanhempien luvalla sähköpostilista, jolla perheille tiedotettiin tapahtumista ym. Lisäksi tiedotettiin ylen samiradiossa ja paikallislehdissä. Sähköpostilista osoittautui välttämättömäksi, koska muulla tavoin ei olisi tavoitettu niin laajaa joukkoa ja tietoa saatu nopeasti perille. Heikkoutena oli kuitenkin verkoston eläminen, joten aina jäi joku henkilö pois listalta, eikä tieto kulkenut. Puhelimien tekstiviestit, paikallislehtien järjestöille ym. toimijoille tarkoitetut maksuttomat muistilappu-palstat olivat hyviä tiedotuskeinoja, mutta ne ilmestyivät kerran viikossa, jolloin muutosten saaminen ilmoituksiin ontui. Luotettava kanava oli Yle:n Sámi Radion päivittäinen kanava, mutta sen heikkous oli, etteivät kaikki kuunnelleet ko. radiokanavaa.

On hyväksyttävä, että tällaista joukkoa, joka asuu laajalla alueella, eikä ole olemassa vakiintunutta tiedotuskanavaa, on vaikea saavuttaa 100 %.lla varmuudella. Hankkeen aikana saatiin kuitenkin kokemusta siitä, millaisia esteitä ja millaisia vahvuuksia tiedottamisen toteuttamisessa on.

Toteuttamiselle erityisiä haasteita asettivat työntekijöiden vaihtuvuus, saamelaisalueen laajuus ja saamelaiskulttuurin eroavuudet eri alueilla.
Alueellisten erojen tiedostaminen ja toiminnan sovittaminen eri ympäristöön vei aikaa. Se mikä toimi Vuotsossa tai Utsjoella, ei välttämättä ollutkaan toimiva Enontekiöllä. Kullakin alueella toimintaan sekä perheiden osallistumisaktiivisuuteen oli vaikutusta alueen saamelaisten elinkeinorakenteella, kunnan laajuudella sekä tarjolla olevilla saamenkielisillä palveluilla ja toiminnalla.

Hankkeen alusta asti verkostoitumistapahtumat kokosivat perheitä yhteen. Sisällöltään teemapäivät koettiin onnistuneiksi ja vanhemmat kokivat tärkeänä tapahtumien saamelaiseen kulttuuriin liittyvän toiminnan sekä sen, että toiminnan perusteella oli helpompaa kokoontua kuin vain keskustelemaan. Teemapäivien avulla pystyttiin luomaan perheiden sosiaalista verkostoa.

Toiminnan lopussa tehdyn kyselyn mukaan vastaajista 83 % kertoi sosiaalisen verkostonsa kasvaneen. Tapahtumien myötä oli päässyt tutustumaan eri alueiden saamelaisiin, kuten myös tutustumaan paremmin oman kylänsä perheisiin. Lapsetkin pääsivät tutustumaan muihin lapsiin, erityisen tärkeää se oli niille, jotka eivät olleet päivähoidossa. 17 % ei kokenut verkostonsa kasvaneen, osittain sen takia, että ei ollut käynyt tapahtumissa niiden kaukaisen sijainnin vuoksi tai muusta syystä.

Aikataulujen yhteensovittaminen perheiden kanssa olikin haasteellista esimerkiksi eri työaikojen takia. Monesti paikalliset ihmiset tiedottivat, jos hankkeen tapahtuman kanssa on muita päällekkäisiä tilaisuuksia, kuten vanhempainiltoja tai kursseja, jolloin pyrittiin siirtämään ajankohtaa. Mutta aina tieto ei kulkenut ja päällekkäisyyksiä sattui.

Alueellisia eroja perheiden osallistumisaktiivisuudessa oli. Enontekiöllä kävijämäärät eivät nousseet lainkaan niin korkealle kuin esim, Utsjoella. Enontekiöllä osaltaan vaikutti se, että sekä suku- että porosaamelaisyhteisöt ovat Enontekiöllä vahvoja, joten perheillä on tukiverkostoa omissa yhteisöissään. Utsjoella tapahtumiin osallistuminen oli aktiivista alusta asti. Osaltaan siellä oli positiivista vaikutusta sekä paikallisen saamelaisyhdistyksen toimista että SamiSoster ry:n aiemmista projekteista, joissa perheitä oli ollut mukana. Raja-alueyhteistyö olisi kiinnostanut niin Enontekiön kuin Utsjoenkin perheitä, mutta sitä ei voitu tämän hankkeen puitteissa kehittää.

Inarissa, Inarin kylän alueella osallistumisaktiivisuus on hyvä ja perheiden keskinäinen verkosto toimi myös tapahtumien ulkopuolella.
Vuotson alueelle, joka on n. parinsadan asukkaan kyläyhteisö, tapaamiset toimivat hyvin ja ihmisten osallistuivat innolla. Kyläyhteisö asuu pienellä alueella, joten siellä eivät matkat olleet esteenä kokoontumisille.

Hankkeen aikana pidettyjen leirien ohjelmarunko pidettiin samana, koska se todettiin toimivaksi ja hankkeen tavoitteita palvelevaksi. Haasteelliseksi muodostui sopivien ja edullisten leiritilojen löytäminen.

Leirien ja seminaarin asiantuntijaluennot koettiin onnistuneeksi ja ne tukivat hankkeelle asetettuja tavoitteita. Luennoitsijat olivat asiantuntevia ja saamelaisen lapsen ja perheen tilannetta käsiteltiin monelta kantilta. Hankkeen tavoitteiden kannalta ne osaltaan vahvistivat perheitä saamelaisidentiteettiä ja auttoivat perheitä yhteisöllisen kasvatuksen pohtimisessa.

Tähän liittyi myös vanhempien toive ”vanhempien rinki” järjestämisistä, jossa voitiin jakaa kokemuksia kasvatusasioista ja etsiä ratkaisuja pulmatilanteisiin. Vanhempienrinki oli tarkoitettu pelkästään vanhemmille, mutta lastenhoito-ongelmien vuoksi monet joutuivat ottamaan lapsensa mukaan tapaamisiin, tai jättää kokonaan tulematta. Resurssien puutteen vuoksi ei ollut mahdollista järjestää lapsille omaa toimintaa vanhempienringin ajaksi, joka oli todella harmillista niin vanhempien kuin hankkeenkin kannalta.

Sähköisen tukiverkoston luominen käynnistyi vasta hankkeen viimeisenä vuonna. Facebook on erittäin suosittu ilmiö ja siksi oli luonnollista luoda sinne ryhmä saamelaislasten vanhemmille. Ryhmässä oli vuoden 2009 joulukuussa 124 jäsentä. Sivuilla on paljon tietoa, jota vanhemmat voivat hyödyntää. Sähköinen tukiverkosto onnistuessaan on hyvä väline vanhempien yhteydenpidolle. Tällaisen uuden toimintavälineen kehittämiselle vajaa vuosi on kovin lyhyt aika. Hankkeen aikana verkosto toimi, koska toiminnalle oli koordinoija. Tällaisen uuden toiminnan kehittäminen ja verkoston toiminnan jatkuvuus olisivat kuitenkin vaatineet pitemmän toiminta-ajan, kuin vajaan vuoden.

Hankkeen tavoitteet ja toimintatavat olivat vanhemmille alussa hiukan vieraita, koska tällaista toimintaa ei aikaisemmin ole ollut. Odotuksia ja toiveita hanketta kohtaan oli paljon ja joltain osin odotettiin heti valmiita tuloksia ja pysyvää toimintaa.

Kehitettävästä toimintaverkostosta luotiin malli, joka koostuu alueen kaikista toimijoista, ei pelkästään viranomaisista ja sosiaali- ja terveysalan järjestöistä. Toimijaverkoston yksi tärkeimmistä rooleista kuului saamelaisille ihmisille.
Toiminnan juurruttamista paikalliselle tasolle tehtiin eri toimijoiden yhteistyöverkoston kautta. Paikallisyhdistysten kautta tavoitettiin perheitä sekä resurssihenkilöitä, joilla oli perinteiset taidot vielä hallussa. Hankkeen kautta tulleet toimivat ideat jäivät osittain elämään yhdistysten toimintaan, mutta verkoston juurtuminen pysyväksi malliksi olisi vaatinut useamman vuoden aktiivisen toiminnan perheiden parissa.

Utsjoen paikallinen saamelaisyhdistys, Sami Siida rs toteuttaa Utsjoella perheiden kanssa useita teemapäiviä vuodessa, Inarin kylällä saamelaisvanhempien rinki- toiminta jatkuu vielä joiltakin osin itseohjautuvana ryhmänä, MLL:n Inarin osasto kokoaa perheet viikoittaiseen perhekahvilaan ja saamelaistapahtumien yhteydessä toteutetaan aina jonkun tahon toimesta perheiden yhteiset tuokiot. Saamelaismuseo Siida jatkaa vuosittain perheille tarkoitettuja kokoontumisia.

9. Yhteenveto ja kehittämisehdotukset

Ovttastallan- hankkeessa kehitettiin saamelaisen verkoston toimintamallia saamelaisen kulttuurin pohjalta. Ilman Raha-automaattiyhdistyksen tukea saamelaiskulttuurinen tukiverkosto ei olisi lainkaan toteutunut ja siitä yhdistys lausuu nöyrimmät kiitokset rahoittajalle.

Toimintamallin luomisessa hyödynnettiin saamelaista tapaa luoda sosiaalisia verkostoja ja ylläpitää niitä sekä perinteisiin taitoihin arkielämän hallinnassa. Hankkeen aikana mallia kehitetään nykypäivän elämään ja eri toimintaympäristöihin sopivaksi.
Tukiverkosto koostui alueen kaikista toimijoista, perheitä, suvuista, erityisesti paikallisyhdistyksistä ja saamelaisista ihmisistä. Hankkeen työntekijöillä oli tärkeä rooli osana saamelaisperheiden verkostoa verkoston kokooajina sekä yhteyksien ylläpitäjinä sekä lisäksi saamelaisena toimijana verkostossa ja erityisesti perheiden tukijana.

Toimintatavat, jotka alkukartoituksen pohjalta valittiin, mutta joita tarkennettiin toiminnan kuluessa, osoittautuivat toimiviksi. Yhteiset tekijät, jotka kokosivat ihmiset yhteen, olivat saamenkieli ja kulttuuri, saamelaisuuden vahvistaminen, lapsiperhe ja yhdessä tekeminen.

Ovttastallan- toimintamalli on saatujen palautteiden perusteella tukenut sosiaalista hyvinvointia saamelaisten perheiden keskuudessa. Teemapäivät, leirit ja muut tapahtumat ovat keränneet mukaan ”vakiojoukon” lisäksi yhä uusia ihmisiä. hankkeen rooli oli toimia koordinoijana ja järjestää yhteistoiminnan puitteet ja kokoontumisten teemoihin liittyvän toiminnan toteuttamisen tukirakenteet.

Toimintamallissa on saatu kokemusta, että perheet tarvitsevat arjen tueksi toisia samankaltaisessa tilanteessa olevien perheiden yhteyttä ja tukea ja saamelaiskulttuurinen vertaistukiverkosto osaltaan ehkäisee perheiden ja sitä kautta yksilöiden syrjäytymistä saamelaisesta yhteisöstä ja kulttuurista.

Mikä tahansa verkosto ei kuitenkaan korvaa saamelaisperheiden arjessa Ovttastallan- mallin mukaista tukiverkostoa ja sen vuoksi olisi kaikin voimin ponnisteltava tämän toiminnan jatkumiseksi. Perheet ovat tiedostaneet saamelaiskulttuurisen verkoston tarpeen ja heillä on herännyt kiinnostus tukiverkostoon osallistumisesta, joten toimintaa pitäisi voida jatkaa juuri nyt.

Jatkossa olisi huomioitava saamelaisalueen laajuuden tuomat haasteet ja mitoitettava toimintaa sen mukaisesti. Samoin saamelaiskulttuurin alueelliset eroavaisuudet ovat asioita, joita olisi erikseen huomioitava jo toiminnan suunnitteluvaiheessa. Toisaalta, jos toiminta keskittyisi vain osaan aluetta, se asettaisi kauempaa mukaan tuleville perheille suurten taloudellisten ja ajallisten resurssien panostamista. Todennäköisesti ko. resursointi ei olisi mahdollista. Sensijaan toiminnan järjestäminen kunnittain olisi mahdollista, mikäli resursseja varattaisiin riittävästi.

Saamelaiskulttuurisen tukiverkoston toteutuminen ja juurtuminen toimivaksi käytännöksi vaatii useamman vuoden koordinoidun toiminnan ja toteuttajan, sen vuoksi SamiSoster ry:n on alueellisena toimijana panostettava tämän verkostotoiminnan jatkumiseen.

Lähteet

Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma 1998. Saamelaiskäräjät.
Saamen kielilaki 1086/2003
Saamelaiskäräjät 2007. Tiedot saamelaisten määristä
SamiSoster ry toimintakertomukset 2008 ja 2009
Sosiaalinen pääoma Suomessa – Tilastokatsaus. Tilastokeskus. 2006
Suomen perustuslaki
SamiSoster ry Ovttastallan- projektin hankesuunnitelmat 2006- 2008
SamiSoster ry Ovttastallan- projektin raportit ja tapahtumien aineisto vuosilta 2007- 2009